

Ab-Norm

Inledning

Utgångspunkten för det här projektet har varit att utarbeta ett sätt att diskutera samhällsfenomen genom arkitektur, på samma sätt som konst används för att diskutera sin samtid. Genom renodla och tydliggöra ett fenomen ser man det plötsligt på ett nytt sätt. Det kan vara ett starkt verktyg för att se hur arkitektur påverkar sin omgivning.

Jag började titta på bostaden som är den plats vi börjar formas som människor. Är bostaden bara en generell och neutral behållare för mänskligt liv, eller finns det inskrivet i arkitekturen ett ideal, en mall för hur vi ska leva? Påverkar arkitekturen hur vi lever?

Hilde Heynen beskriver i *Negotiating Domesticity*: ” [Walter] Benjamin understands dwelling as an active form of interaction between the inhabitant and his environment in which the individual and his surroundings adjust to each other”...”a connection that is found in English between habit and inhabit”...”inhabiting in this sense has to do with the formation of habits. To inhabit a house means to go through a mutual process of molding in which house and inhabitant become adapted to one another.”

Tittar man på bostadens roll genom historien ser man att man har använt sig av just bostadspolitik som ett instrument för social ingenjörskonst. Dess betydelse har förändrats med tiden. Den som har haft problemformuleringsprivilegiet har varit i tur och ordning kyrkan staten och media.

Bostaden och dess invånare var först en ekonomisk enhet, sedan en moralisk fråga. Kyrkan såg hemmet som samhällets grundpelare där kvinnan gjordes ansvarig för att upprätthålla familjens moral. I slutet av 1800-talet och början av 1900-talet blir boendefrågan politiskt sprängstoff i och med kraften hos den ständigt växande massa arbetare som flyttar in till städerna i samband med industrialismen. På 30 och 40-talen blir boendet en vetenskap och en socialpolitisk fråga. Här hade den sociala ingenjörskonsten sin glansperiod. Äntligen blev det accepterat och till och med en uppvärderad arkitekturuppgift att arbeta med sociala frågor genom bostadspolitik. Man trodde sig kunna reformera samhället genom att bygga bra bostäder för massorna. I Sverige hade vi bl. a. Alva Myrdals kollektivhus med barnpassning och mathisar. På 60 och 70-talen blev bostadsbyggandet en fråga om ingenjörskonst och teknikens möjlighet att producera så många bostäder som möjligt, till så låg kostnad som möjligt för att på 80- och 90-talen släppas friare från den hårda statliga normeringen och bli mer en fråga för marknaden.

Det är inte bara normer inskrivna i arkitekturen, utan även i reklamen. Livsstilsmagasin och inredningsprogram översköljer media. Det verkar vara viktigare än någonsin att skapa sig ett vackert hem. Men vad är det då för bild av hemmet som målas upp?

Bilden är trots allt fortfarande den av den lyckliga kärnfamiljen där könsrollerna är lika cementerade som någonsin. Men tittar man på statistiken blir bilden en helt annan.

Jag började titta på statistiska centralbyråns statistik

rörande familjen och kände att här någonstans finns en skevhet. Det är bara knappt en femtedel av Sveriges befolkning som lever i den traditionella kärnfamiljskonstellationen. Stockholm är en av de singeltätaste städerna i världen, Sverige har en av de högsta skilsmässofrekvenserna i världen och många barn bor växelvis hos sina föräldrar. Hemmet är dessutom statistiskt sett den farligaste platsen för en kvinna att vistas på. Löneskillnaderna mellan män och kvinnor är fortfarande stora. Det är svårt att förstå hur bilden av den lyckliga kärnfamiljen kan vara så stark trots att statistiken ser ut som den gör.

Jag bestämde mig för att rita ett projekt som började problematisera dessa frågor för att se om jag kunde få någon ledtråd till hur man ska förhålla sig till detta som arkitekt. Det är ju faktiskt det här som är verkligheten. Det är dessa människor som beboder lägenheter vi ritat. Ritar vi verkligen för dom, eller ritar vi för en idealverklighet? Det är ju förstås svåra frågor som det kommer vara en mycket lång process att hitta svaren på. Mitt sätt att arbeta med dessa frågor har varit att göra ett projekt som befinner sig mitt emellan teori och verklighet. Jag försöker inte ge lösningar, utan snarare belysa och visualisera problemen. Man skulle kanske kunna kalla projektet "den onda bostaden". Men genom att försöka ringa in problemen har vissa lägenheter fått drag av lösning som var oavsiktlig från början.

Jag har valt att visualisera statistiken på ett konkret sätt genom att förvandla den till yta och arkitektur. Genom detta blir det mer påtagligt att dessa frågor faktiskt påverkar vår vardag. Löneskillnaderna ger en skillnad i lägenhetsyta och man får prioritera bort saker.

Det finns något fantastiskt i att med den precision som ritningen kräver rita upp denna statistik. Jag har respekterat de mått som bostadsbestämmelser 2003

anger och ritat ett hus som mer eller mindre skulle kunna byggas. Detta för att understryka att det är möjligt att arbeta med arkitektur på det här sättet.

Huset och parken

Tomten jag har valt är i en park vid Folksamskrapan i skanstull. Det är en tomt som är med i gluggutredningen som möjlig att bebyggas. Placeringen i parken vill uppmärksamma motsatsparet natur - kultur. Traditionellt sett har man pratat om dikotomin naturen-kulturen. Naturen står för det kvinnliga och kulturen för det manliga. Det konstruerade, arkitekturen är kultur och alltså manligt. Detta ville jag också fundera över. Hur hanterar man den givna situationen, att bygga i en park? De förslag till bebyggelse jag sett var ganska storskaliga och byggde igen parken. Jag ville göra en byggnad där naturen och det byggda kunde samspela och där man inte sluter till parken för användare, utan förstärker dess kvaliteter. Byggnaden är upphöjd på pelare för att inte bli en barriär, utan låta naturen ha fritt spelrum. Dess form följer höjdkurvorna. I stället för gemensam gård är loftgångarna tillräckligt breda för att fungera även som balkonger.

Jag har även valt platsen för att kunna ha två relativt offentliga sidor och på så sätt även antydade påverkan och värderingar samhället har på våra privatliv. Den norra sidan är den mest offentliga sidan. Här har jag arbetat med öppenhet och slutenhet i fasad beroende på vad som kan visas upp för offentligheten. Det som är okomplicerat, åtminstone på ytan, är uppglasat och transparent. Jag har även jobbat med utstickande element som symboliserar en önskan om att stiga ur de könsroller vi är bundna till och som är manifesterade i lägenheterna.

På den södra sidan har jag ritat en loftgångslösning för att symbolisera den mer närgångna och lite unkna sociala kontroll samhället utövar. Här kan man titta in hos varandra, och som grannar ofta gör sedan kommentera de andras liv och leverne i hissen eller vid köksbordet.

Lägenheterna.

Varje lägenhet har utgått ifrån ett specifikt problem och behandlar det problemet utifrån sina egna premisser. Samma statistik finns alltså inte representerad i alla lägenheter då det skulle göra dem alltför lika och förta de enskilda poängerna.

I utformandet av lägenheterna har inkomstskillnader mellan män och kvinnor fått bestämma ytorna på vissa lägenheter. Man ser då tydligt hur detta påverkar själva livsutrymmet. Även tidsanvändning, hur man fördelar sin tid mellan arbete och hem och vem som gör vad har spelat en viktig roll. Sedan tre statistiskt viktiga fenomen, vad gäller familjen, som har sin egen logik.

Lägenheterna har sedan förstärkts med en ganska scenografisk interiör för att sätta ljuset på andra problem för dessa kategorier.

Det finns en viss ambivalens i projektet då det befinner sig i gränlandet mellan fakta och fiktion. Det blir något märkligt i mötet mellan ritningens exakta form, statistiken och det scenografiska, men jag tror att det är i den skärningspunkten som något nytt kan uppstå.

- Singellägenheter för man respektive kvinna
- Ensamstående föräldrar med dålig ekonomi o växelvis boende barn
- Misshandel
- Skilsmässor

Singellägenheterna.

Jag har utgått ifrån den normlägenhet som finns i bostadsbestämmelser. Man har nu slopat tidigare krav på rumssamband, rumsstorlekar och möblerbarhet, men har fortfarande ett exempel på vad som är god bostadsarkitektur i form av en lägenhet för en till två personer. Den är på 51 m².

Då mannen genom historien representerat normen har storleken på min första lägenhet fått detta mått- 51 m².

Mannen lägger 30% mindre än kvinnan av sin tid på hemarbete och får på så sätt mer fritid. Mannen arbetar i större utsträckning med arbeten som har högre status och är mer offentliga. Det har fått styra utformningen av hans lägenhet. Det första som möter när man kommer in i denna lägenhet är det stora vardagsrummet. Från vardagsrummet ser man in i arbetsrummet/köket.

Köket

Köket är idag en omdiskuterad del av bostaden. Vi lägger i snitt 17 minuter om dagen på matlagning, äter en stor del av våra måltider ute eller köper färdig mat. Köksdelen har därför utformats som ett kokskåp så att köket trollas bort när man stänger luckorna. På så sätt kan detta rum förvandlas till arbetsrum. Det är helt uppglasat mot loftgången för att symbolisera mannens identifikation med sitt arbete som i så mycket högre grad utspelar sig i offentligheten. Här kan grannarna se vilken arbetsam och viktig person den här mannen är.

Sovrummet

Sovrummet är ju den del av lägenheten som rymmer sexualiteten. Detta rum har genom arkitekturhistorien haft en laddad och symbolisk roll.

Mannens sexualitet är på ytan officiell, självklar och okomplicerad. Den är ett bevis på hans manlighet och behöver inte döljas. Den behöver heller inte ordas mycket om. Den bara finns där. Därför ligger mannens sovrums mot den offentliga norra fasaden och är helt uppglasad. Det är försett med stora skjutdörrar mot köket/arbetsrummet som signalerar en öppenhet även in mot lägenheten.

Badrummet

Badrummet är ett rum som alltmer symboliserar avslappning och fritid. I inredningsmagasinen får det alltmer karaktär av spa. Även här har det faktum att mannen har mer fritid fått ta sig uttryck i yta. Man-

nen har större badrum än kvinnan och har plats för badkar.

Singelkvinnan

Kvinnor och män arbetar nu lika mycket, men löneskillnaderna består. I genomsnitt tjänar kvinnan 10% mindre än mannen. Detta faktum gör att hon får 10% mindre lägenhet - alltså

46 m². Då hon lägger 8 timmar, en hel arbetsdag mer än mannen på obetalt arbete, d.v.s., hemarbete, får hon mindre fritid. Fokus har därför lagts på dessa ytor. Det första som möter i kvinnans lägenhet är köket. Det finns ingen klar gräns mellan köket och det ganska lilla vardagsrummet så gränsen mellan hushållssysslor och rekreation blir flytande.

Sovrummet

Kvinnans sexualitet är mycket mer mångbottnad och dubbeltydig. Horan och madonnan. Å ena sidan basuneras den ut på tidningarnas löpsedlar i form av Big Brother-stjärnor och bröstförstoringar, på tonårsmagasinet framsidor i form av orgasmtips o i porrtidningar. Kvinnans kropp är tillgänglig överallt. Samtidigt blir hon snabbt kallad hora om hon går över gränsen. Detta har jag försökt illustrera genom en rad mer scenografiska grepp. Kvinnans sovrums är placerat mot den semioffentliga delen av huset med loftgångarna. Väggen är perforerad med titthål.

När man sedan kommer in i lägenheten finns det en genomgående garderob så att man har direkt access in i hennes sovrums. Skjutväggarna som utgör garderoben är i opakt glas o kläderna som trycker mot väggen understryker det hemlighetsfulla.

Två skärmväggar skiljer sovrums visuellt från vardagsrummet, men det finns ingen dörr man kan stänga om sig vilket ytterligare understryker utsattheten och tillgängligheten.

Badrummet

Kvinnans badrum är för att visa hennes kortare tid för

fritid mindre till ytan och badkaret har fått ge plats för en tvättmaskin, det obetalda hemarbetet.

Badrummet är inte bara symbolen för rekreation och avslappning utan även platsen där kvinnan gör sig vacker. Hon sminkar sig, och rakar sin kropp. På samma sätt som hennes sexualitet är ständigt tillgänglig är även hennes kropp och utseende det. Modellernas ansikten möter oss överallt. Detta har jag velat förtydliga genom att skära en slits i badrumsväggen i ansiktshöjd så att ansiktet på den som är i badrummet hela tiden är synligt var man än befinner sig i lägenheten.

De här två lägenheterna visar på att det trots allt finns tydliga könsroller som vi alla mer eller mindre sitter fast i. Är det pga detta som man i Sverige är singel i hög utsträckning, får barn allt senare och skiljer sig i hög grad. Är det svårigheterna att få ihop bilden av oss som människor som är jämställda och förverkligar oss själva med verkligheten?

Ensamstående föräldrar med dålig ekonomi.

Många ensamstående föräldrar får dålig ekonomi. En ensamstående pappa har 14% mindre i disponibel inkomst än singelmannen.

En ensamstående mamma har i sin tur 20% mindre än den ensamstående pappan.

Även i denna lägenhet har detta bestämt ytan så pappan har 44 m² och mamman 38 m².

Jag har velat belysa detta problem.

Många föräldrar som har barn som bor dels hos mamman, dels hos pappan har inte råd med ett eget rum åt barnen. Andra vittnar om fantomkänslor då rummet står tomt de veckor barnet är hos den andra föräldern. Botkyrkabyggen har utformat något de kallar "kompiskontrakt". Där delar två personer på de gemensamma ytorna och är bara juridiskt bundna till sin egen del av lägenheten. Man blir alltså inte betalningsskyldig om den andre parten inte betalar sin del av hyran för de gemensamma utrymmena.

I den här lägenheten delar en ensam mamma och en ensam pappa, utan inbördes relation, på hyran för ett gemensamt rum för sina respektive barn. De veckor pappans barn är hos sin mamma som bor på annat håll bor den ensamma mammans barn i rummet och vice versa. Här vill jag också uppmärksamma det svåra i denna situation för barnen. Det blir viktigt för barnen att ha sin egen privata zon hos båda sina föräldrar. Därför har jag ritat möbler som är integrerade i väggarna där all förvaring sker och som kan låsas. Det finns två skrivbord och två sängar som fälls in i väggarna. Dessutom finns förvaring och garderobstrymme i en skjutvägg. Skjutväggen skjuts tvärs över rummet och låser både dörren till den ena lägenheten och förvaringen för det andra barnet.

I övrigt gäller ungefär samma principer i utformandet och placeringen av de olika ytorna som i singellägenheterna om än i något mildare form.

Misshandel

Misshandel är ett mycket mer vanligt förekommande fenomen än vi kanske tror. Enligt statistiska centralbyrån är hemmet den farligaste platsen en kvinna kan befinna sig på. Det här är något som fortfarande ofta ses som ett privat problem. De få kvinnojourer som finns drivs i stor utsträckning av ideella krafter trots att kommunen är skyldig att skydda kvinnor som utsätts för våld i hemmet. När jag ritade denna lägenhet drevs ett prejudicerande fall där man ville att barn skulle ses som brottsoffer när de bevittnade misshandel i hemmet. Domstolsutslaget visade att barn inte ska ses som brottsoffer.

Den här lägenheten har byggts upp scenografiskt för att illustrera misshandelns mekanismer.

Planlösningen är öppen för att tillåta mannen full kontroll över lägenheten. De få väggar som finns är av glas så att man inte kan gömma sig någonstans. Till och med toaletten som är det enda stället man kan låsa in sig på är i opakt glas så att man inte ens kan

känna sig trygg där. Sovrummet är placerat nära utgången så att mannen lätt kan bevaka utgången även när han sover.

En trappa upp, på ett loft har mannen sin arbetsplats. Härifrån har han överblick. En lanternin placerad över hans arbetsplats belyser honom bakifrån och han kastar sin skugga ner över lägenheten. Innertaket är nedvikt så att hela lägenheten syftar upp mot hans plats. Häruppe finns även barnets rum placerat så att barnet måste passera pappan på sin väg in i rummet. Detta rum är ljudisolerat så att barnet ska slippa höra misshandeln. Enda ljusinsläppet är ett takfönster för att symbolisera barnets isolering i denna situation. Barnets rum sticker ut som ett tyst rop på hjälp. Här utanför är loftgången bruten för att ytterligare förstärka känslan av isolering. Den utskjutande delen av barnrummet skuggar sovrummet, som skuggan av ett dåligt samvete.

Alla fönster i lägenheten är försedda med raster eller vikkörrar man kan dra för för att hindra insyn.

Skilsmässa

Sverige har enligt rapporten "Womens health in Europe" , en av de högsta skilsmäsofrekvenserna i världen. Den här lägenheten vill fundera över problemen som uppstår kring det skilsmässor.

Här är principen att föräldrarna är bor i varsin lägenhet som sluter sig kring barnets rum i mitten. Barnet har från sitt rum insyn i och tillgång till alla de offentliga delarna i de båda föräldrarnas lägenheter, dvs. kök och vardagsrum. Sovrummen som man kanske delar med sin nya partner är avskilda. Barnet kan se vem som lagar godast mat och välja att äta hos den. Samtidigt illustrerar det hur barnet trots all välvilja ändå är fångat i mitten och tvingas se på medan de vuxna skapar sig sina nya liv.

Parken

Parker är lite problematiska inslag i staden. Deras funktion är att öka kvaliteten i staden, vara en plats

för rekreation. På dagen fyller de denna funktion, men när mörkret faller blir de ofta otrygga och hotfulla och skapar snarare barriärer i staden.

Mitt projekt vill också adressera detta problem. Genom byggnaden ökar man närvaron i parken vilket ger ökad trygghet. Precis som i lägenheterna vill jag uppmärksamma de problem som finns och den otrygghet som främst kvinnor upplever när man går genom staden/parken på kvällen. Därför har jag samlat ihop och koncentrerat vegetationen så att man får en upplevelse av grönska, men trots det förstärker siktlinjerna. Vegetationen är belyst inifrån så att man ser att det inte står någon gömd. Övervakningskameror är uppsatta i parken och filmen projiceras sedan på skärmar på slumpvis valda ställen i parken. På så vis osäkras upplevelsen av trygghet.

Slutsats

Om man nu glömmer bort allt jag har berättat om de här lägenheterna, hur jag har programmerat dem. Kan det här sättet att låta en problemställning generera arkitektur vara fruktbart. Kan man komma närmare en lösning och ett friare sätt att tänka kring arkitektur?

Har man genom att göra lägenheterna väldigt specifika givit dem kvaliteter som kan ge lägenheterna ett mervärde?